

УДК 111.1:316

АКТУАЛЬНІ ФІЛОСОФСЬКІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО–КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ACTUAL PHILOSOPHICAL QUESTIONS IN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES WITH REFERENCE TO HIGHER EDUCATION

Качмала В. І.,

доцент, кандидат історичних наук, доцент
кафедри документознавства та інформаційної
діяльності, Державний університет
телекомунікацій (Київ, Україна), e-mail:
kachavik@ukr.net

Kachmala V. I.,

Senior lecturer, Candidate of Historical Sciences,
Associate professor of the Department of document
science and information activity in State University of
Telecommunication (Kyiv, Ukraine), e-mail:
kachavik@ukr.net

Стаття присвячена розгляду актуальних теоретико–концептуальних засад формування освіти вищої школи в умовах розвитку сучасних інформаційно–комунікаційних технологій. Розкрито ряд питань, серед яких головними є теорія інформаційного та «мережевого» суспільства, концепція епохи «третьої хвилі». Визначено, що одним із головних каталізаторів трансформаційних змін, що охопили інститут вищої освіти, є актуалізація ідей гуманізму в філософії: повернення до людини, як найвищої цінності, її прагнення до безперервного всебічного розвитку, самовдосконалення та самовираження.

Ключові слова: інформаційне суспільство, сучасні технології, «мережеве» суспільство, гуманізація освіти в вищій школі, критичність.

The article is concerned within investigating the problem of contemporary theoretically concept–based issues of developing higher education in a highly evolved modern information and communication technologies. A number of issues are revealed, among which are the theory of information and «network» society, the concept of the era of the «third wave». It is determined that one of the main reasons of the transformational changes enrolled in the institution of higher education is the actualization of the ideas of humanism in philosophy: the return to man as the highest value, its aspiration for continuous comprehensive development, self–improvement and self–expression.

Keywords: information society, modern technologies, «network» society, humanization of education in high school, criticality level.

Постановка проблеми та її актуальність.

Наразі українське суспільство переживає один із найскладніших етапів свого існування: глобалізаційні виклики, спричинені трансформаційними процесами і формування актуальних конфігурацій. Стрімкий розвиток науки й техніки призвів до появи нових інформаційно–комунікаційних технологій, що в свою чергу, зумовило низку соціально–економічних зрушень. Усі соціальні інститути постали перед необхідністю пошуку доцільних стратегій задля результативного функціонування в умовах нових концепцій розвитку. Актуальність вивчення тенденцій, які сьогодні притаманні сучасній вищій школі, зумовлена низкою проблемних питань: нестабільний напрям розвитку, проблематика адаптації до потреб суспільства, переосмислення місії та завдань інституту освіти, трансформація цінностей, хиткий зв'язок між отриманими теоретичними знаннями і практичним досвідом.

Метою статті є визначення й концептуалізація ключових філософських засад актуальних трансформаційних тенденцій сучасної вищої школи. Дане питання є вкрай актуальним для освітньо–філософських дискусій і потребує продовження його вивчення.

Аналізу багатовекторних процесів та пошуком нових ідей, що охопили інститут освіти в умовах інформатизації й технологізації присвячені роботи українських та зарубіжних науковців: В. Андрущенко, Д. Белла, З. Бжезінського, А. Жовніра, М. Кастельса, М. Кісіля, В. Ляха, Л. Мемфорда та інших [1–8].

Слід підкреслити, що сьогодні ми досліджуємо формування нової філософії освіти, становлення якої зумовлено конструюванням якісно відмінної суспільної формації, що дала паростки в 60–х рр. ХХ ст., щоденно багаторазово вживаємо терміни – «інтернет–мережеве суспільство», «інформаційне суспільство», «суспільство знань», «цифрове суспільство». Концепція інформаційного суспільства Д. Белла наголошує на значущості інституту освіти в умовах становлення постіндустріального суспільства, ключовими характеристиками якого є перехід від масового виробництва товарів до надання конкретних послуг. Головною руйнівною силою розвитку постав клас професійних фахівців, а знання та інформаційні технології відіграють провідну роль у функціонуванні системи загалом. Саме тому вища освіта, яка відповідає не тільки за передачу теоретичних знань, а й за підготовку висококваліфікованих фахівців IT– суспільства, повинна функціонувати з урахуванням потреб нового часу та кардинальних змін в цілому.

Масове інтенсивне впровадження та поширення інформаційно–комунікаційних технологій призводить до глобалізації телекомунікаційних ринків, формуються світові лідери інформаційної індустрії та вибудовується економічна основа суспільства. Як наслідок, популяризується ідея формування нового аналітичного проекту соціальної дійсності, який отримав назву «мережеве суспільство». Але, якщо поглянути на цю проблематику в ретроспективній перспективі, варто зазначити, що питання соціальної комунікації та взаємодії висвітлені ще в роботах філософів Древньої Греції, адже проблематика діалогу й спілкування турбувала Сократа, Платона, Аристотеля, а пізніше вона привертала увагу Т. Гоббса, В. фон Гумбольдта, Б. Спінози, П. Гольбаха, Ж.–Ж. Руссо, І. Канта, Л. Фейєрбаха, Г. Гегеля та інших.

Відомий дослідник Л. Мемфорд наприкінці минулого століття розгорнуто проаналізував техніку, вирзняючи при цьому культурні, психологічні, матеріальні й практичні чинники її виникнення та розвитку. На цій основі здійснена періодизація прогресу машинної техніки, яка охоплює три етапи:

1. Виділяється період розвитку техніки до 1750 р., характерний широким використанням енергії води та вітру для розв'язання виробничих завдань і названий Л. Мемфордом «інтуїтивною технікою».

2. Розвиток техніки подальшого періоду (емпірична техніка), ґрунтований на застосуванні заліза й енергії вугілля.

3. Від 1900 р. прогрес техніки пов'язаний із конструюванням нових металів та інтенсивним використанням наукових досягнень для створення нової техніки. Основна ідея філософії техніки Л. Мемфорда – розуміння техніки як продовження і посилення можливостей людини. Філософ обґрунтовує вагомий роль технічних знарядь у людському розвитку. Для Л. Мемфорда покликання людини – в постійному досконаленні самого себе в процесі діяльності [7, с. 227].

Серед вчених, які наголошують на зростаючій ролі мереж у функціонуванні сучасного суспільства – М. Манн та М. Кастельс, останній ввів поняття «мережеве суспільство». Він вперше називає сучасне глобальне суспільство – суспільством мережевих структур, підкреслюючи, з одного боку, всеосяжний, а з іншого – визначальний характер, коли «влада структури виявляється сильніше за структуру влади», а сам факт приналежності до тієї чи іншої мережі стає найважливішим джерелом влади і змін в суспільстві. Науковець, говорячи про нову форму суспільної організації, неодноразово наголошував на провідній ролі інформаційно-комунікаційних систем, а одна із ключових ідей М. Кастельса полягала в доказі впливу технологій на соціальні відносини. Саме тому ключовим стає те, що традиційні установлені освітні моделі та форми навчального процесу зазнають значних змін, починають орієнтуватись на підготовку нового цифрового покоління – покоління, в основі міжособистісних і професійних відносин якого перебувають інноваційні комп'ютерні технології.

У своїй праці «Третя хвиля» американський філософ Е. Тоффлер наголошує про настання нового етапу – «третьої хвилі» в постіндустріальному суспільстві. Він являє собою глобальний науково-технічний прорив в людському соціумі. Саме тоді зростає цінність освіти й інтелектуальної праці, накопичуються знання за допомогою комунікативних мереж, а наука стає основою успішного розвитку людства. Індивіди починають володіти вільним часом, що спонукає їх замислюватись над самовираженням, інтелектуальним вдосконаленням, виявом творчих здібностей. Привертає увагу теза Е. Тоффлера, що інформаційне суспільство є різноманітним за своєю природою, а тому й соціальні детермінанти, які формують соціальний характер людини, теж багатоманітні. На його думку, «сьогодні демасифіковані засоби комунікації представляють вражаючу різноманітність рольових моделей і життєвих стилів для того, хто хотів би приміряти їх на себе. До того ж, нові технології годують нас не повністю сформованими блоками, а розбитими уламками й плямами образів» [8, с. 72].

Звідси випливає, що характер майбутньої людини не є однозначним, навпаки, – він набуває різної конфігурації, або, як зауважує Е. Тоффлер, ми маємо появу такого «Я», яке складається з багатьох «модулів». Така різноманітність сприятиме тому, що саме здібності людей стають затребувані

суспільством, отже, це має сприяти самореалізації особисті. Більше того, від такої самореалізації вирає і суспільство, оскільки воно дедалі більше орієнтується на інновації, на застосування творчих знахідок окремого індивіда. Фактично відбулися зміни в «соціальному характері» людини інформаційного суспільства. Становлення нового, «інформаційного суспільства» супроводжується глибокими перетвореннями у виробничій системі, яка відповідним чином вплине на особистість і на формування її соціального характеру [6, с. 7].

Інтернет спричинив формування нового інформаційного простору, так, у 2008 р. на основі філософії коннективізму (Connectivism MOOC), що передбачає персоніфіковані форми діяльності й навички, які забезпечують ефективне навчання завдяки інтерактивним ресурсам і засобам було започатковано дистанційні курси, що підтримало ідею продуктивної безперервної освіти (Б. Александр, Д. Кормье). Це прогресивне навчання дало змогу полегшити адміністративні комунікації між викладачами та студентами, останні отримали змогу вільно висловлювати свої думки та побажання. Освітній процес, що орієнтований на конструюванні інформаційної мережі надав студенту змогу навчатися в будь-який зручний час. Головним принципом навчання стала свобода вибору та безперервний саморозвиток, а знання мають соціально-орієнтовний характер, тобто належним чином спрямовані на досягнення практичних цілей.

Висновок: Зміни філософських парадигм призвели до значних перетворень і трансформації вимог вищої школи. Філософська освіта стала зорієнтована на всебічний розвиток та евристичне навчання людини, виходячи з її власних потреб, інтересів, побажань, можливостей та здібностей, вона сприяє формуванню духовно розвиненої і творчої особистості.

Список використаних джерел

1. Андрущенко, ВП., 2005. 'Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу', К., 498 с.
2. Белл, Д., 1986. 'Соціальні рамки інформаційного общества', *Новая техническая волна на Западе*, М., с.330–342.
3. Бжезінський, З., 2006. 'Вибір: світове панування чи світове лідерство', К., 203 с.
4. Жовнір, АО., 2018. 'Філософські засади трансформаційних процесів у контексті сучасної системи освіти: онтологічний вибір', *Актуальні проблеми філософії та соціології*, Одеса, Вип.21, с.30–32.
5. Кастельс, М., 2000. 'Информационная эпоха. Экономика, общество и культура', М., 608 с.
6. Лях, ВВ., 2011. 'Трансформації соціокультурної сфери в інформаційному суспільстві', *Культура в сучасних трансформаційних процесах*, К., с.6–11.
7. Мемфорд, Л., 1986. 'Техника и природа человека', *Новая технократическая волна на Западе*, М.: Прогресс, с.225–239.
8. Тоффлер, Э., 2004. 'Третья волна', М., 781 с.

References

1. Andrushhenko, VP., 2005. 'Organizovane suspil'stvo. Problema organizacii ta suspil'noi' samoorganizacii' v period radykal'nyh transformacij v Ukraini na rubezhi stolit': dosvid

social'no-filosofs'kogo analizu (Organized society. The problem of organization and social self-organization in a period of radical transformations in Ukraine at the turn of the century: experience of socio-philosophical analysis)', K., 498 s.

2. Bell, D., 1986. 'Social'nye ramki informacionnogo obshhestva (Social Framework of the Information Society)', *Novaja tehničeskaja volna na Zapade*, M., s.330–342.

3. Bzhezins'kyj, Z., 2006. 'Vybir: svitove panuvannja chy svitove liderstvo (Social Framework of the Information Society)', K., 203 s.

4. Zhovnir, AO., 2018. 'Filosofs'ki zasady transformacijnyh procesiv u konteksti suchasnoi' systemy osvity: ontologichnyj vybir (Philosophical principles of transformation processes in the context of modern education system: ontological choice)', *Aktual'ni problemy filosofii' ta sociologii'*, Odesa, Vyp.21, s.30–32.

5. Kastel's, M., 2000. 'Informacionnaja jepoha. Jekonomika, obshhestvo i kul'tura (Information Age. Economy, Society and Culture)', M., 608 s.

6. Ljah, VV., 2011. 'Transformacii' sociokul'turnoi' sfery v informacijnomu suspil'stvi (Transformation of the socio-cultural sphere in the information society)', *Kul'tura v suchasnyh transformacijnyh procesah*, K., s.6–11.

7. Mjeford, L., 1986. 'Tehnika i priroda cheloveka (Technique and human nature)', *Novaja tehnokratičeskaja volna na Zapade*, M.: Progress, s.225–239.

8. Toffler, Je., 2004. 'Tret'ja volna (Third wave)', M., 781 s.

* * *